

Kuuldavasti arutab Haridus- ja Teadusministeeriumi juhtkond 14. augustil 2015 Tartu Ülikooli ettepanekut Eesti Keele Instituudile (EKI) alustada läbirääkimisi ühinemiseks seoses ASTRA taotlusega. Nii tõsist küsimust kui EKI edasine saatus ei saa mingil juhul otsustada pelgalt ühekordse rahastuse pärast, kiirustades, suvepuhkuste ajal ning mis kõige tähtsam, enne uue direktori Tõnu Tenderi ametisse asumist 1. septembril. EKI põhimääruse järgi peab sellist küsimust arutama teadusnõukogu, mille esimees on EKI direktor. Seega on praeguses olukorras võimalik HTM-ile edastada seisukoht, mille on kujundanud need teadusnõukogu liikmed, kes esindavad EKI-t (kokku 10 allakirjutanut).

Allakirjutanud ei pea ühinemist õigeks. Meie selgitused ja põhjendused on järgmised.

Seisukoht instituudi iseseisvuse asjus

Eesti Keele Instituut (EKI) on HTM-i valitsemisalas olev riigi teadus- ja arendusasutus:

65 töötajat, sh

4,5 tugistruktuurides

11 teadustöötajat

18 leksikograafi

8 keelekorraldajat

7 terminoloogi

7 tarkvaraarendajat/arvutilingvisti

Eesti Keele Instituut (EKI) on eesti keele valdkonnas unikaalne kompetentsikeskus. EKI olemasolu mõtte on **tagada eesti keele suutlikkus toimida riigikeelena**. Sellisena on EKI-l sümboli tähendus, mis on omaette väärtus olukorras, kus 1/3 Eesti elanikkonnast ei valda eesti keelt emakeelena.

Riigikeele toimimisvõime tagamise kohustus asetab EKI-le **spetsiifilised ülesanded, mis ei kuulu ega saagi kuuluda ühegi teise institutsiooni põhiülesannete hulka**.

Riigikeele funktsioneerimiseks:

a) tagavad EKI keelekorraldajad eesti kirjakeele normi, mille seaduse järgi sätestab instituudi uusim õigekeelsussõnaraamat ÕS (vt „Eesti kirjakeele normi rakendamise kord“, RT I, 14.06.2011), ning pakuvad tasuta avalikku keelenõu teenust (u 9000 nõupäringut aastas);

- b) koostavad ja publitseerivad EKI leksikograafid kirjakeele seletavaid sõnaraamatuid eri nõudmistega sihtrühmadele (nt keeõppijatele, haritud emakeelsele keelekasutajale);
- c) koostavad ja publitseerivad EKI leksikograafid koostöös teiste keelte spetsialistidega kakskeelseid sõnaraamatuid;
- d) arendavad ja loovad EKI terminoloogid koostöös erinevate valdkondade spetsialistidega terminoloogiat; koordineerivad üleriigilist terminoloogiatööd;
- e) annavad EKI nimeuurijad nõu nimekorralduse alal; EKI on nimeteaduslik usaldusasutus (Vabariigi Valitsuse 7. märtsi 2005. a korraldus nr 124);
- f) arendavad EKI kõnetehnoloogid ja teadlased eesti keele kõnesünteesi, võimaldamaks kasutada eesti keelt ka kõrgtehnoloogilistes toodetes.

Tänapäevase kirjakeele arukaks suunamiseks on vajalik mõista keelte arengu universaalseid tendentse ja **tunda keele erinevaid ajaloolisi, geograafilisi ja sotsiaalseid kihistusi**. Selleks:

- a) hooldavad ja süstematiseerivad EKI murdeuurijad eesti keele geograafiliste murrete kogusid ning koostavad ja annavad välja murdesõnaraamatuid ja murdegrammatika kirjeldusi;
- b) uurivad EKI etümoloogid eesti keele sõnade päritolu ja annavad välja etümoloogiasõnaraamatuid;
- c) uurivad EKI nimeuurijad eesti ala ajaloolisi pärisnimesid;
- d) uurivad EKI keeleloolased eesti keele ajalugu ja koostavad ajaloolise keele korpusi.

EKI veebisõnastikud, korpused ja keele- ning kõnetehnoloogilised rakendused on avalikult tasuta kättesaadavad. Vt sõnastikud: <http://portaal.eki.ee/keelekogud.html>;

keele- ja kõnetehnoloogilised rakendused: <http://portaal.eki.ee/keeletehnoloogia.html>;

e-keelenõu: <http://kn.eki.ee/>.

Euroopa projektide raames (TAP23-1, TAP41-1, TAP 54-1) on EKI-s välja ehitatud kõigile **tänapäeva nõuetele vastavad arhiiviruumid**, millega on tagatud projektide eesmärgi täitmiseks vajaliku vara säilimine ja sihtotstarbeline kasutamine ettenähtud tingimustel, arvates projekti abikõlblikkuse perioodi lõppemisest, s.o kuni 30.06.2020.

EKI kuulub Euroopa riigikeelte institutsioonide (EFNIL) võrgustikku. Samasuguse staatusega asutused on näiteks Soomes, Rootsis ja Leedus.

Riigikeele toimimisvõime tagamise ülesandeid **saab EKI täita ainult iseseisva eraldi asutusena**. Suurema kõnelejaskonnaga keele korral oleks mõeldav jätta sõnaraamatute koostamine n-ö iseregulatsiooni teel täidetavaks, sest suurtes tiraažides tasuksid need end äärmiselt ära. Alla miljonilise kõnelejaskonnaga keele korral on kvaliteetsete sõnaraamatute loomine kordades kallim kui selle müügist saadav tulu.

EKI tegevuse põhisuund (sõnaraamatute koostamine, avalikud tasuta keelenõu jm teenused, kõnesünteesi rakendused) ei haaku ülikoolide põhitegevusega, milleks on eeskätt kõrghariduse andmine. EKI-s õppetööd ei toimu. Koostööd tehakse ülikoolidega keele arengu uurimise ja andmekogumise funktsioonides.

EKI arendab süstemaatiliselt välja tasuta avalikke teenuseid, mis ei hõlma mitte üksnes keelenõuannet (sh nime- ja termininõuandeid), vaid ka sõnastikuportaali, mis teeb tasuta kätte-saadavaks kõik riigi toetusega tehtud üks- ja mitmekeelsed sõnaraamatud, millest paljud on üliolulised eesti keele kestvuse toetamisel. Lisaks veel mitmed muud teenused vaegkuuljaile ja -nägijaile, keeletehnoloogilised rakendused jm. Probleem tekiks nimetatud teoste ja teenuste autoriõiguste üleminekul avalik-õiguslikule asutusele, st kui riik annab vastavad õigused ära, kuidas tagatakse siis nende avalik tasuta kättesaadavus?

Kogu eesti keele uurimise koondumine ainult kahte kõrgkooli oleks väga ohtlik. Dubleerimist on mõttekas vältida aladel, mida mujal maailmas niikuinii viljeldakse ning millega tegelemise katkemine Eestis ei tooks kaasa fataalseid tagajärgi ei vastavale valdkonnale ega Eestile. **Eesti keelt uuritakse järjepidevalt ainult Eestis** ja see ei saagi olla kellegi teise põhihuvi ega kohustus. Eesti keele uurimise koondamine ainult ühte keskusesse, näiteks Tartu ülikooli, tähendaks igal juhul vähemalt teadusliku diskussiooni vaibumist ning halvemal juhul, nt inimliku valearvestuse või juhtimisvea tagajärjel, kogu vastava uurimisala väljasuremist. Seetõttu on EKI seisukohal, et eesti keele uurimist tuleks jätkuvalt toetada kõigis olemasolevates keskustes: Tartu ülikoolis, Tallinna ülikoolis ja Eesti Keele Instituudis. Ehkki see võib tunduda majanduslikult ebaotstarbekas.

Andes Eesti Keele Instituudi ministeeriumi alluvusest ära, **annab riik kaudselt signaali, et ta soovib vabaneda eesti keelega seotud arendustegevuse toetamisest.** Ülikooli alluvuses olevale asutusele iga-aastase tegevustoetuse määramine jääb sõltuma parasjagu valitseva võimu heast tahtest. Ka teised riigiasutused, kes on perioodiliselt instituudi tegevust toetanud, nt Kaitseministeerium ja Siseministeerium, ei pruugi uues staatuses asutust enam toetada.

Instituut on olnud oluline eesti keele uurimise ja arendamise keskus juba pikka aega – ületuleval, 2017. aastal saab väärikal asutusel täis juba 70 tegutsemisaastat.

Tõnis Nurk, keeletehnoloogia osakonna juhataja direktori ülesannetes, teadusnõukogu esimees

Hille Pajupuu, vanemteadur, teadussekretär, teadusnõukogu sekretär

Kai Oro, personali- ja haldusosakonna juhataja, teadusnõukogu liige

Margit Langemets, sõnaraamatute osakonna juhataja, sõnaraamatute peatoimetaja, teadusnõukogu liige

Tiina Soon, terminoloogiaosakonna juhataja, teadusnõukogu liige

Peeter Päll, keelekorraldusosakonna juhataja, peakeelekorraldaja, teadusnõukogu aseesimees

Tiina Laansalu, eesti keele ajaloo, murrete ja soome-ugri keelte osakonna juhataja, teadusnõukogu liige

Meelis Mihkla, vanemteadur, teadusnõukogu liige

Kristiina Ross, vanemteadur, teadusnõukogu liige

Jelena Kallas, vanemleksikograaf, teadusnõukogu liige